

Управління культури і туризму
Рівненської облдержадміністрації

КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» РОР

СВЯТИНЯ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ

*(до 440-річчя від дня виходу в світ
Острозької Біблії)*

Рівне – 2021

Управління культури і туризму
Рівненської облдержадміністрації

КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» РОР

СВЯТИНЯ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ
(до 440-річчя від дня виходу в світ Острозької Біблії)

Рекомендаційний бібліографічний список для дітей
старшого шкільного віку

Рівне – 2021

УДК 016:94

С 25

Святиня Великої Волині : до 440-річчя від дня виходу в світ Острозької Біблії : рек. бібліогр. список для дітей ст. шк. віку / Рівнен. обл. б-ка для дітей ; уклад. З. Б. Мартинюк ; відп. за вип. Н. А. Назарук. – Рівне, 2021. – 14 с.

Рекомендаційний список приурочено до 440-річчя від дня виходу в світ Острозької Біблії.

Список допоможе дізнатися про Острозьку Біблію, яка надрукована у славетному місті Острог. Вона стала першим повним виданням Біблії, надрукованим церковнослов'янською мовою кириличним шрифтом. Список містить книги, статті з періодичних видань та електронні ресурси.

Відповідальна за випуск: Наталія Назарук

Укладач: Зінаїда Мартинюк

Комп'ютерна верстка: Наталія Дибач

Острозька Біблія є видатною пам'яткою української релігійної культури. Вона була видана за кошти і за сприяння князя Костянтина Василя Острозького – найбагатшого і найвпливовішого в той час українського магната, мецената і просвітителя, покровителя православ'я в Речі Посполитій. Задум цього видання з'явився в середині 70-х років XVI століття. Доти не існувало повного перекладу Священного Писання слов'янською мовою, були лише переклади окремих частин. Над підготовкою тексту Біблії працювали викладачі та студенти Острозької академії, заснованої в 1576 році. Головну редакторську роботу виконував її тодішній ректор Герасим Смотрицький, який був автором поетичних та прозових передмов до цього видання. Укладачі Острозької Біблії використовували різноманітні біблійні тексти – старосв'єрейські, грецьку Септуагінту, латинську Вульгату, церковнослов'янську Геннадіївську Біблію, інші церковнослов'янські літописи тощо. Ними була здійснена велетенська текстологічна робота, яка не мала аналогів у тогочасній Європі.

Підготовка до видання книги стала справжнім науковим подвигом. Другим подвигом стало її видання. Друкування книги тривало півтора року.

Острозька Біблія була надрукована церковнослов'янською мовою на початку 80-х років XVI ст. Друкарські роботи здійснювалися під керівництвом Івана Федорова, який прибув у Острог на запрошення князя Костянтина Василя на початку 1575 року. До сьогоднішнього часу збереглося понад 260 примірників Острозької Біблії. Це дає підстави спеціалістам твердити, що книга вийшла накладом близько 1000-1500 примірників.

Острозька Біблія виступила важливим чинником розвитку богословської думки в православній церкві, стала першим повним зібранням книг Старого й Нового Заповітів старослов'янською мовою й, відповідно, основою для різноманітних видань біблійних текстів цією мовою. Вона дала православним слов'янам біблійний канон. Цим каноном і зараз користується ряд православних церков.

Робота над Біблією була складною справою. Необхідно було зібрати різноманітні тексти, відредагувати їх. Про це так розповідалося в першій передмові до Острозької Біблії, написаній від імені князя К. В. Острозького: «Бо і книг, що називаються Біблія, на виконання цього діла на початку ми не мали, які за нашою думкою, щоб почати це діло в усьому були задовільні. Але

і в усіх країнах нашого роду і слов'янської мови не знайдено ні однієї, що містила б усі книги Старого Заповіту. Була випрошена Біблія Михайлом Гарабурдою, писарем Великого Литовського Князівства у Великого

Князя московського Івана Васильовича. Ця Біблія була перекладена з грецької мови сімдесят і двома перекладачами, більше ніж п'ятсот літ тому перекладена на слов'янську мову ще за

часів великого Володимира, який охрестив Руську землю. Ми знайшли багато інших Біблій, різні письма і різними мовами, і ми наказали дослідити їх вміст, чи всі відповідають в усьому божественному писанні. І знайдено багато відмінностей...».

До укладачів Острозької Біблії можна віднести Герасима Даниловича Смотрицького, який був автором віршованих та прозових передмов; Тимофія Михайловича, який у 1580 році видав алфавітно-предметний покажчик до Нового Завіту і який редагував Новий Завіт до Біблії; Василя Суразького, якого дослідники ототожнюють із Василем Малюшицьким. Певну роль в укладенні її відігравав також Іван Федоров. Він був автором післямови до цього видання, де говорить, що надрукував книги

Старого й Нового Завіту. На його долю випала технічно складна робота.

Острозьку Біблію в основному закінчили друкувати ще в липні 1580 року. «Але, – вказує Іван Огієнко, – книжки цієї, що зовсім була готова до виходу в світ, проте в світ не пустили. З яких саме причин це сталося, невідомо. Може були якісь помилки. Деякі листи мусили передруковувати. Можливо

також, що нову книжку перед випуском у світ давали читати якимсь окремим особам, а все це протяглося більше як рік...». Біблійні книги друкували не у звичнім порядку, а в міру виправлення тексту. Всього книга налічує 628 аркушів, чи 1256 сторінок і завершується видавничим знаком і колофоном Івана Федорова. Текст надруковано у два стовпці (новий прийом на ті часи у книжковій справі). Майстри відмовилися від пишних ілюстрацій, подавши натомість прості орнаментальні прикраси. Красою і вишуканістю відзначалися заголовні літери, виконані з використанням рослинних мотивів. Для друкування тексту було відлито два нові шрифти: один, дуже виразний і гарний – для основного тексту, інший, дрібний – для приміток. Відомі два тиражі Біблії – 1580 і 1581 років. Вони майже однакові: заголовний лист один, із зазначенням 1581 р., ті самі передмови. Основна відмінність – післямови друкаря І. Федорова в обох

виданнях різні, часом видно різницю в шрифті, складах і прикрасах.

Після випуску в світ Острозької Біблії Іван Федоров повернувся до Львова. Із собою узяв чимало неповних примірників, які додруковував і продавав у цьому місті. Після смерті, яка сталася орієнтовно в кінці 1583 року, Федоров залишив 120 повних Біблій і 80 неповних.

Цікавою була подальша доля Острозької Біблії. Її примірники знайшли поширення на землях православнослов'янських країн. Дещо перероблене видання цієї книги планував здійснити київський митрополит Петро Могила. Над її текстом працював колектив учених ченців на чолі із Сильвестром Косівим. У цей же час Петро Могила доручив ченцю-граверу Іллі виготовити близько 500 ілюстрацій для майбутнього видання Біблії. Багато з них були зроблені в першій половині 40-х років XVII століття. До нас дійшло близько 130 його гравюр на біблійні теми. На жаль, обставини не дали змоги здійснити це ілюстроване перевидання Острозької Біблії.

Поява Острозької Біблії стала величезною подією не тільки в історії української культури, але і в культурі загальнослов'янській. Мова Острозької Біблії дещо відрізнялася від «класичних» текстів старослов'янською мовою. Коректори знали, що широке громадянство не розуміє старої церковнослов'янської мови, а тому часто змінювали незрозумілі слова на ясніші, а давні форми на

нові. Через це Острозька Біблія поширила до деякої міри нову редакцію церковної мови до живої. Ця Біблія фактично стала канонічною для православних слов'ян.

Примірники Острозької Біблії, що збереглися до нашого часу, знаходяться в музеях, бібліотеках, архівах України, Росії, Білорусі, Польщі, Литви, Румунії, Греції, Угорщини, Чехії, Великобританії, США, Канади та багатьох інших країн.

До рекомендаційного списку ввійшли книги, статті з періодичних видань та електронні ресурси, присвячені Острозькій Біблії – видатній пам'ятці української і всієї слов'янської культури. Джерела інформації подано за абеткою прізвищ авторів та назв документів.

Книги

Бендюк М. Стародруки та рукописи / М. Бендюк // Культурна спадщина Рівненського краю / ідея, автор проекту та фотогр. О. Харват ; вступ. ст. О. Булиги ; пер. англ. В. Скринський, Н. Безюк ; дизайн І. Попов, О. Харват. – Рівне, 2010. – С. 230-231.

«Біблія Острозька» 1580-1581 рр. // Острозька академія XVI-XVII ст. : енциклопед. вид. – Острог, 1997. – С. 22-23.

Горобець В. Острозька Біблія / В. Горобець // Горобець В. Україна : Люблінська унія та народження нової вітчизни / В. Горобець. – К., 2009. – С. 170-171.

Греченко В. А. Острозька Біблія / В. А. Греченко // Греченко В. А. Світова та українська культура : довід. для школярів та студентів / В. А. Греченко. – К., 2009. – С. 229.

Губарев В. К. Острозька Біблія / В. К. Губарев // Губарев В. К. Історія України : універс. іл. довід. / В. К. Губарев. – Донецьк, 2008. – С. 116.

Іван Федоров (Федорович) // Історія України в особах : Давньоруська держава. Литовсько-польська доба. – К., 2012. – С. 316-322.

Іларіон, митрополит. Острозька Біблія / Іларіон // Іларіон, митрополит. Князь Костянтин Острозький і його культурна праця : іст. монографія / Іларіон ; упоряд. С. П. Леонтєв. – Луцьк, 1992. – С. 129-155.

Костянтин Острозький : (1526 або 1528-1608) : князь, просвітитель, меценат, воєвода київський // 100 найвідоміших українців. – К., 2005. – С. 71-75.

Кучерук О. Острозька Біблія / О. Кучерук // Ілюстрована енциклопедія історії України. В 3-х т. Т. 1 : Від найдавнішого часу до кінця 18 ст. / іл. Л. та С. Голембовських, С. Білостоцького. – К., 2004. – С. 146.

Кралюк П. М. Культурні проекти Василя-Костянтина Острозького / П. М. Кралюк. – Кралюк П. М. Князі Острозькі / П. М. Кралюк. – К., 2012. – С. 77-101.

Кралюк П. М. Острог. Максим Смотрицький / П. М. Кралюк // Кралюк П. М. Новий апокриф / П. М. Кралюк. – Рівне, 2008. – С. 84-98.

Мазаний В. [Острозька Біблія] / В. Мазаний // Мазаний В. Рівненщина працююча / В. Мазаний ; фото А. Похилюка. – Рівне, 2009. – С. 34-35.

Нізовський А. Ю. Острозька Біблія / А. Ю. Нізовський // Нізовський А. Ю. 100 великих реліквій і скарбів України / А. Ю. Нізовський. – К., 2010. – С. 188-190.

Оліфіренко С. М. Острозька Біблія / С. М. Оліфіренко // Оліфіренко С. М. Універсальний літературний словник-довідник. / С. М. Оліфіренко – Донецьк, 2008. – С. 263.

Острозька Біблія // Ілюстрований шкільний словник з історії України. Т. 1. – Тернопіль, 2006. – С. 312.

Острозька Біблія // Літературознавча енциклопедія. В 2-х т. Т. 2: М-Я. – К., 2007. – С. 167.

Острозька Біблія // Смолій В. та ін. Малий словник історії України / В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін. – К., 1997. – С. 290.

Острозька Біблія // Україна / упоряд. Н. Ю. Беспалова та ін. ; худож. П. В. Мірончик, Н. О. Ель-Маулюд. – Харків, 2009. – С. 52.

Острозька Біблія // Україна від А до Я : сучас. енциклопед. слов. / уклад. О. М. Кожушко. – Харків, 2009. – С. 405.

Поліщук Я. Літературне життя древнього Острога / Я. Поліщук // Поліщук Я. Література рідного краю / Я. Поліщук. – Рівне, 1993. – С. 18-23.

Прищепя Б. Князь К.-В. Острозький. Острозька Біблія / Б. Прищепя // Прищепя Б. Історичне краєзнавство Волині / Б. Прищепя. – Рівне, 2008. – С. 250-253.

Саух П. Ю. [Острозька Біблія] / П. Ю. Саух // Саух П. Ю. Князь Василь-Костянтин Острозький / П. Ю. Саух. – Рівне, 2002. – С. 124-129.

1580-1581 роки. Острозька Біблія // Дзюба О. Літопис найважливіших подій культурного життя в Україні : (Х-середина XVII ст.) : посіб.-довід. / О. Дзюба, Г. Павленко. – К., 1998. – С. 132-133.

Статті з періодичних видань

Андріїшина Л. Королева української книжки / Л. Андріїшина // Журавлик. – 2011. – №9. – С. 6.

Вовк І. Перші українські друкарі і стародруки / І. Вовк // Дзвін. – 2019. – № 4. – С. 191-206.

Дворецька Ю. В. Острозька академія – колиска української освіти / Ю. В. Дворецька // Вивчаємо укр. мову та літ. – 2012. – № 32. – С. 35-37.

Дворецька Ю. Острозька школа / Ю. Дворецька // Я вивчаю українську. – 2012. – № 9. – С. 14-17.

Івакін О. О. Смотрицькі : між унією та православ'ям / О. О. Івакін // Історія та правознавство. Позаклас. робота. – 2015. – № 10. – С. 24-29.

Книги-святині, для яких 2016 рік – ювілейний : [Острозька Біблія] // Літ. Україна. – 2016. – № 6, 18 лют. – С. 13.

Миколенко О. Давня українська література / О. Миколенко // Укр. мова та літ. (Шк. світ). – 2013. – № 17. – С. 9-19.

Нізовський А. Ю. Іван Федоров – апостол українського книгодрукування / А. Ю. Нізовський // Я вивчаю українську. – 2012. – № 6. – С. 2-5.

Огієнко І. Острозька Біблія 1581 року / І. Огієнко // Погорина. – 2011. – № 18/19. – С. 231-238.

Омелянчук І. «Цариця книг» : мудра і досконала / І. Омелянчук // Вільне слово. – 2016. – № 36, 1 верес. – С. 6.

Острог : твердині України // Куля. – 2015. – № 4. – С. 8-9.

Павлів І. З книжкою дружити – з добром дружити / І. Павлів // Дивослово. – 2014. – № 7-8. – С. 8-13.

Пащенко Л. Королева української книжки / Л. Пащенко // Журавлик. – 2014. – № 12. – С. 4.

Цимбалюк Є. Додому – через 428 років / Є. Цимбалюк // Вільне слово. – 2009. – 19 листоп. – С. 1, 3.

Цимбалюк Є. Середньовічні реліквії з рівненським корінням / Є. Цимбалюк // Вільне слово. – 2014. – № 79, 6 листоп. – С. 11.

Ярошенко Р. Роль острозьких першодруків в історії розвитку видавничої справи / Р. Ярошенко // Історія в рідній шк. – 2014. – № 3. – С. 44-46.

Інтернет-ресурси

Васьків О. Першу Острозьку Біблію надрукували найбільшим на той час тиражем [Електронний ресурс] / О. Васьків // Gazeta.ua. – 2017. – 12 лип. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2VdWUi0>. – Назва з екрана.

Євсєєва Т. Острозька Біблія [Електронний ресурс] / Т. Євсєєва // Цей день в історії. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/h/0712Q/>. – Назва з екрана.

Кралюк П. Острозька Біблія як форпост православно-слов'янського світу [Електронний ресурс] / П. Кралюк // День. – 2003. – 3 жовт. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/article/ukrayina-incognita/ostrozka-bibliya-yak-forpost-pravoslavno-slovyanskogo-svitu/> – Назва з екрана.

Кралюк П. Острозькій Біблії – 440 років. У передмові Московської Біблії використали текст Острозької, змінивши назву народу [Електронний ресурс] / П. Кралюк // Радіо Свобода. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/3kSpbpi>. – Назва з екрана.

Огієнко Іван. Острозька Біблія 1581 року [Електронний ресурс] // Ізборник : історія України IX-XVIII ст. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/ohienko/oh09.htm>. – Назва з екрана.

Острозька Біблія [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Електрон. текстові дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/3x31b1T>. – Назва з екрана.

СВЯТИНЯ ВЕЛИКОЇ ВОЛИНИ

(до 440-річчя від дня виходу в світ Острозької Біблії)

Рекомендаційний бібліографічний список для дітей старшого
шкільного віку

2021

Видавець та виготовлювач:

Рівненська обласна бібліотека для дітей

33028, м. Рівне

вул. Симона Петлюри, 27

тел. (0362) 623-423

www.rdobd.com.ua

dtbiblioteka@gmail.com

